

Naiset ehdokkaina ja äänestäjinä

Villiina Hellsten

Naiset ovat äänestäneet jo kaksikymmentä vuotta aktiivisemmin kuin miehet. Naisten osuus ehdokkaista ja valituista on kuitenkin edelleen selvästi miesten osuutta pienempi.

KANSALAISTEN KIINNITTÄMINEN poliittiseen järjestelmään on Suomessa ollut jo pitkään muutostilassa. Muun muassa äänestysaktiivisuus on Suomessa laskenut siten, että Suomi sijoittuu länsidemokratioiden vertailussa alimman kolmanneksen kärkituntumaan (Karvonen ym. 2005). Vaalidemokratiasta vieraantumisen rinnalla suomalaisessa yhteiskunnassa on kuitenkin nähtävissä myös lisääntyvän poliittisen osallistumisen piirteitä: naisten osallistuminen miehiin nähden on vahvistunut jo lähes kolmen vuosikymmen ajan. Ensimmäisen kerran naisten äänestysaktiivisuus ylitti miesten aktiivisuuden vuoden 1978 presidentin valitsijamiesvaaleissa muutamalla prosenttiyksikön kymmenyksellä. Vuoden 2003 eduskunta- ja vuoden 2004 kunnallisvaaleissa naisten äänestysaktiivisuus oli jo nelisen prosenttiyksikköä miesten aktiivisuutta korkeampi.

On kuitenkin havaittavissa, että vaikka etenkin nuoret naiset osallistuvat nykyisin poliittiseen elämään samanikäisiä miehiä aktiivisemmin lähes kaikilla politiikan osa-alueilla, naisten luottamus omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin on miehiä heikompi (Grönlund ym. 2005). Tämä osin ristiriitaiselta vaikuttava tutkimustulos saattaa olla seurausta poliittisen edustuksen sukupuolittuneista rakenteista. Mies- ja naispuolisia ehdokkaita muun muassa arvioidaan vaaleissa eri kriteerein, ja nämä sukupuolittuneet valintakriteerit suosivat yleensä miespuolisia

ehdokkaita (ks. esim. Hellsten 2000). Naisten vähäinen määrä valtiollisissa ja poliittisissa johtotehtävissä saattaa puolestaan viestittää, etteivät naisten mahdollisuudet vaikuttaa ole yhtäläiset miesten kanssa (ks. myös Kantola 2005).

Naiset äänestävät miehiä aktiivisemmin

Naisten poliittinen aktiivisuus jäi pitkälle sotien jälkeen miesten aktiivisuutta vähäisemmäksi niin äänestysaktiivisuudessa kuin ehdokkaaksi vaaleissa asettautumisessakin. Äänestäjinä naiset saavuttivat miehet vuoden 1978 presidentin valitsijamiesvaaleissa, sittemmin vuoden 1984 kunnallis- ja vuoden 1987 eduskuntavaaleissa. Vaikka naiset olivat maaseudulla perinteisesti äänestäneet kaupunkilaisnaisia aktiivisemmin, ensimmäisenä naisten äänestysaktiivisuus ylitti miesten aktiivisuuden kaupunkimaisissa kunnissa, joissa naisten äänestysaktiivisuus ylitti miesten aktiivisuuden hienoisesti jo vuoden 1983 eduskuntavaaleissa. Maaseutumaisissa kunnissa vastaava siirtymä sen sijaan tapahtui vasta lähes vuosikymmen myöhemmin, vuonna 1991.

Alueelliset erot ovat muutenkin olleet paikoin merkittävät. Sen lisäksi, että eteläisissä, etenkin Helsingin ja Uudenmaan, vaalipiireissä naisten aktivoituminen äänestäjinä tapahtui muuta maata aikaisemmin, naisten osuus ehdokkaista on näissä vaalipiireissä ollut sekä eduskuntavaaleissa 2003 että kunnallisvaaleissa 2004 maan korkeimpia. »

Taulukko 1.
Naisten ja miesten äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa 1983–2003 vaalipiireittäin.

Vaalipiiri	Vuosi	Miehet	Naiset	Vaalipiiri	Vuosi	Miehet	Naiset
Helsingin vaalipiiri	1983	69,8	70,3	Etelä-Savon vaalipiiri	1983	76,8	75,9
	1987	67,1	67,1		1987	72,6	72,5
	1991	62,8	65,7		1991	65,6	68,3
	1995	66,3	67,9		1995	65,6	67,1
	1999	64,4	66,1		1999	62,0	63,7
	2003	67,7	69,7		2003	62,3	65,3
Uudenmaan vaalipiiri	1983	77,6	77,2	Pohjois-Savon vaalipiiri	1983	77,3	75,5
	1987	72,5	72,9		1987	72,3	71,9
	1991	67,4	69,6		1991	66,1	68,4
	1995	69,0	70,7		1995	64,5	66,3
	1999	64,9	67,4		1999	61,2	63,7
	2003	66,9	70,5		2003	62,4	65,3
Varsinais-Suomen vaalipiiri	1983	78,7	76,9	Pohjois-Karjalan vaalipiiri	1983	77,0	76,1
	1987	74,3	73,8		1987	72,0	71,1
	1991	73,3	67,3		1991	66,1	68,2
	1995	71,2	71,7		1995	67,3	68,2
	1999	65,8	66,9		1999	64,2	65,7
	2003	67,3	69,4		2003	63,7	66,2
Satakunnan vaalipiiri	1983	79,7	78,8	Vaasan vaalipiiri	1983	73,5	72,5
	1987	76,0	75,2		1987	72,8	72,2
	1991	70,9	72,4		1991	70,3	71,2
	1995	71,2	72,3		1995	69,0	69,7
	1999	66,1	67,9		1999	67,2	67,8
	2003	66,6	68,5		2003	67,5	68,8
Hämeen vaalipiiri	1983	78,8	78,2	Keski-Suomen vaalipiiri	1983	77,4	77,2
	1987	73,8	74,0		1987	73,8	73,5
	1991	67,3	70,1		1991	68,6	71,3
	1995	68,5	70,6		1995	67,8	69,6
	1999	63,4	65,6		1999	63,6	66,4
	2003	63,3	66,7		2003	63,7	67,0
Pirkanmaan vaalipiiri	1983	77,6	76,9	Oulun vaalipiiri	1983	76,4	75,5
	1987	73,0	74,0		1987	71,4	70,9
	1991	68,2	70,0		1991	67,6	69,6
	1995	69,5	70,8		1995	65,8	68,1
	1999	65,8	67,5		1999	63,2	65,2
	2003	65,9	69,2		2003	63,3	66,5
Kymen vaalipiiri	1983	77,6	77,1	Lapin vaalipiiri	1983	75,2	73,1
	1987	73,1	73,6		1987	71,5	69,5
	1991	67,0	69,4		1991	68,2	68,8
	1995	67,2	69,0		1995	65,5	65,7
	1999	63,4	65,5		1999	62,6	63,8
	2003	63,7	66,8		2003	62,4	64,3

Lähde: Tilastokeskus, vaalitulokset

Taulukko 2.
Naisten osuus (%) ehdokkaista kunnallisvaaleissa 2000 ja 2004 vaalipiirin ja kuntamuodon mukaan.

Alueet	2000	2004
Koko maa	38,2	39,9
Kaupunkimaiset kunnat	39,4	40,9
Taajaan asutut kunnat	37,6	39,2
Maaseutumaiset kunnat	37,6	39,2
Helsingin vaalipiiri	43,9	45,9
Uudenmaan vaalipiiri	39,5	42,8
Varsinais-Suomen vaalipiiri	39,1	40,9
Satakunnan vaalipiiri	36,1	37,5
Hämeen vaalipiiri	39,0	40,7
Pirkanmaan vaalipiiri	37,5	39,7
Kymen vaalipiiri	38,6	38,5
Etelä-Savon vaalipiiri	40,2	39,3
Pohjois-Savon vaalipiiri	38,2	39,9
Pohjois-Karjalan vaalipiiri	38,7	38,8
Vaasan vaalipiiri	37,2	38,7
Keski-Suomen vaalipiiri	39,0	39,8
Oulun vaalipiiri	36,9	39,1
Lapin vaalipiiri	35,6	36,9

Lähde: Tilastokeskus, vaalitulokset

Taulukko 3.
Ehdokkaat kunnallisvaaleissa 1953–2004 sukupuolen mukaan.

Vuosi	Yhteensä (n)	Naiset (%)	Miehet (%)
1953	39 538	10,0	90,0
1956	44 804	10,7	89,3
1960	51 526	11,1	88,9
1964	51 707	11,9	88,1
1968	55 009	13,6	86,4
1972	61 072	19,5	80,5
1976	63 572	23,9	76,1
1980	66 776	27,2	72,8
1984	64 878	29,2	70,8
1988	63 642	32,4	67,6
1992	52 712	33,5	66,5
1996	43 104	36,3	63,7
2000	39 744	38,2	61,8
2004	39 906	39,9	60,1

Lähde: Tilastokeskus, vaalitulokset

Naisten äänestysaktiivisuuden suhteen on havaittavissa myös vaalityyppiä kohtaan eriytymistä. Kaupunkimaisissa kunnissa naiset ovat eduskuntavaaleissa kuroneet kiinni maaseutumaisissa kunnissa asuvien naisten äänestysaktiivisuutta, ja Helsingissä ja Uudellamaalla naiset äänestivät vuoden 2003 eduskuntavaaleissa kaikkein aktiivisimmin (taulukko 1). Myös europarlamenttivaaleissa äänestysaktiivisuudessa on tapahtunut vastaava käänne: kun vielä vuoden 1996 vaaleissa maaseutumaisten ja taajaan asuttujen kuntien naiset olivat kaikkein aktiivisimpia äänestäjiä, vuonna 2004 kaupungeissa naisten äänestysaktiivisuus oli maan korkein ja neljä prosenttiyksikköä suurempi kuin maaseudulla. Suurin ero miesten ja naisten äänestysaktiivisuudessa europarlamenttivaaleissa oli Helsingin vaalipiirissä, viisi prosenttiyksikköä.

Kunnallisvaaleissa 2004 aktiivisimpia äänestäjiä olivat sen sijaan edelleen maaseutumaisissa kunnissa asuvat naiset, joskin esimerkiksi Helsingin ero koko maan keskiarvoon lähes hävisi, kun naisten äänestysaktiivisuus Helsingissä nousi edellisistä vaaleista jopa kuusi prosenttiyksikköä (taulukko 2). Toisaalta maaseudun naiset ovat äänestysaktiivisuudessa kuroneet suhteellisesti eniten eroa kiinni miehiin nähden kaikissa vaaleissa.

Miehet naisia useammin ehdokkaina

Naisten osuus ehdokkaista niin eduskunta-, kunnallis- kuin europarlamenttivaaleissakin on koko Suomen historian ajan ollut naisten äänivuorolla aktivoitumisesta huolimatta pienempi kuin miesten (taulukot 3 ja 4). Näissä kaikissa vaaleissa naisten osuus ehdokkaista on 2000-luvun vaaleissa liikkunut hieman alle 40 prosentissa. Kunnallisvaaleissa naisehdokkaiden osuus on ollut kaupungeissa hivenen suurempi kuin maaseudulla, Helsingissä osuus on ollut kaikkein suurin. »

Taulukko 4.
Naisehdokkaiden ääniosuus (%) eduskuntavaaleissa 1991–2003 kuntamuodon ja vaalipiirin mukaan.

Alueet	Vuosi	Naisehdokkaiden ääniosuus	Alueet	Vuosi	Naisehdokkaiden ääniosuus
Koko maa	1991	39,2	Pirkanmaan vaalipiiri	1991	39,9
	1995	36,6		1995	42,1
	1999	38,3		1999	44,8
	2003	42,6		2003	45,5
Kaupunkimaiset kunnat	1991	43,3	Kymen vaalipiiri	1991	39,7
	1995	39,4		1995	38,1
	1999	42,2		1999	33,5
	2003	46,7		2003	36,3
Taajaan asutut kunnat	1991	36,6	Etelä-Savon vaalipiiri	1991	38,3
	1995	34,7		1995	27,9
	1999	34,6		1999	28,5
	2003	38,8		2003	44,7
Maaseutumaiset kunnat	1991	31,8	Pohjois-Savon vaalipiiri	1991	37,2
	1995	30,5		1995	31,7
	1999	31,3		1999	33,2
	2003	33,9		2003	32,9
Helsingin vaalipiiri	1991	46,7	Pohjois-Karjalan vaalipiiri	1991	45,0
	1995	44,1		1995	37,1
	1999	44,2		1999	33,1
	2003	49,3		2003	32,6
Uudenmaan vaalipiiri	1991	43,4	Vaasan vaalipiiri	1991	28,1
	1995	38,9		1995	29,4
	1999	43,0		1999	29,6
	2003	49,4		2003	35,1
Varsinais-Suomen vaalipiiri	1991	37,3	Keski-Suomen vaalipiiri	1991	40,7
	1995	35,2		1995	31,8
	1999	41,8		1999	32,2
	2003	46,8		2003	42,1
Satakunnan vaalipiiri	1991	38,9	Oulun vaalipiiri	1991	36,0
	1995	29,8		1995	36,7
	1999	30,2		1999	39,5
	2003	37,5		2003	38,0
Hämeen vaalipiiri	1991	43,3	Lapin vaalipiiri	1991	34,4
	1995	42,5		1995	34,1
	1999	49,2		1999	31,3
	2003	48,5		2003	30,0

Lähde: Tilastokeskus, vaalitulokset

Naisehdokkaat pärjäävät kaupungeissa ja etelässä

Naisten suhteellisesti lisääntyneestä äänestysaktiivisuudesta huolimatta naisia valitaan vaaleissa, joi-takin alueellisia poikkeuksia lukuun ottamatta, edelleen selvästi miehiä vähemmän. Naisehdokkaat ovat menestyneet parhaiten kaupunkimaisissa ja Etelä-Suomen kunnissa, sen sijaan maaseudulla ja Itä- ja Pohjois-Suomessa kynnys äänestää naista näyttää olevan korkeampi. Vuoden 2003 eduskun-

tavaaleissa naiset saivat Helsingissä (49,3 %) ja Uudellamaalla (49,4 %) jo lähes puolet äänistä. Helsingissä naisten osuus eduskuntaan valituistakin oli jo lähes kaksi kolmasosaa (64,7 %), Pohjois-Savossa puolestaan alle kuudesosa siitä (10 %), joten alueelliset erot ovat varsin huomattavia.

Alueelliset erot eivät ole yhtä suuria kunnallisvaaleissa, joskin myös vuoden 2004 kunnallisvaaleissa vain Helsingissä valittujen naisten osuus oli yli puolet (taulukko 5). Kunnallisvaaleissa naisten osuus valituista on aina ollut pienempi kuin naisten osuus ehdokkaista ja äänistä. Sen sijaan eduskunta-vaaleissa ei tällaista epäsuhtaa ole samassa suhteessa havaittavissa. Huomionarvoista kuitenkin on, että naisehdokkaiden osuus äänistä on kasvanut samaan tahtiin naisehdokkaiden määrän lisääntymisen myötä (taulukko 6). Edustuksellisuuden ns. peilikuvamallin kannalta olisi siten tärkeää, että vaalien ehdokasasettelussa sukupuolet olisivat mahdollisimman tasa-arvoisesti edustettuna.

Suorien presidentinvaalien ja europarlamentti-vaalien henkilökeskeisen luonteen vuoksi kul-loinenkin ehdokasasetelma vaikuttaa suuresti siihen, millaisiksi kannatuksen piirteet muodostuvat. Näiden ”nuorten” vaalien kohdalla ei olekaan tois-taiseksi havaittavissa mitään yleistä ja kovin selkeää noususuuntaa naisehdokkaiden ääniosuuksissa. Sen sijaan vuoden 1996 europarlamenttivaaleissa teh-tiin vaalihistoriaa, kun valittujen naisten osuus nousi tasan puoleen. Kaupungeissa halukkuus äänestää naista näissäkin vaaleissa näyttää olevan muuta maata suurempi.

Taulukko 5.
Naisten osuudet (%) ehdokkaista, äänimääristä ja valituista vaalipiireittäin kunnallisvaaleissa 2004.

Alue	Osuus ehdokkaista	Osuus äänistä	Osuus valituista
Koko maa	39,9	41,8	36,4
Helsinki	45,9	53,1	52,9
Uusimaa	42,8	46,5	41,4
Varsinais-Suomi	40,9	42,1	39,5
Satakunta	37,5	35,9	32,7
Häme	40,7	41,8	39,2
Pirkanmaa	39,7	42,9	37,4
Kymi	38,5	36,6	35,4
Etelä-Savo	39,3	36,6	33,9
Pohjois-Savo	39,9	40,1	38,7
Pohjois-Karjala	38,8	38,6	36,6
Vaasa	38,7	35,5	31,0
Keski-Suomi	39,8	41,3	38,8
Oulu	39,1	38,0	34,7
Lappi	36,9	34,7	31,6

Lähde: Tilastokeskus, vaalitulostat

Taulukko 6.
Naisten osuudet (%) ehdokkaista ja äänimääristä kunnallisvaaleissa 1953–2004.

	1953	1956	1960	1964	1968	1972	1976	1980	1984	1988	1992	1996	2000	2004
Osuus ehdokkaista	10,0	10,8	11,1	11,9	13,6	19,5	23,9	27,2	29,2	32,4	33,5	36,3	38,2	39,9
Osuus äänistä	13,1	12,2	13,5	13,4	16,2	21,6	25,7	30,1	32,5	34,4	36,2	36,8	39,4	41,8
Osuus valituista	7,4	7,3	7,6	7,9	10,7	14,7	18,1	22,2	25,2	27,2	30,0	31,5	34,4	36,4

Lähde: Tilastokeskus, vaalitulostat

Taulukko 7.
Naisten osuus (%) eduskunnan valiokunnissa 1998, 2000, 2003 ja 2005.

Valiokunta	1998	2000	2003	2005
Ympäristövaliokunta	65	59	53	47
Sosiaali- ja terveysvaliokunta	59	65	59	53
Sivistysvaliokunta	47	53	53	65
Talousvaliokunta	41	24	24	18
Työ- ja tasa-arvovaliokunta	41	41	59	59
Suuri valiokunta	40	44	36	36
Perustuslakivaliokunta	29	24	35	35
Puolustusvaliokunta	29	12	18	12
Tulevaisuusvaliokunta	29	35	29	35
Ulkoasiainvaliokunta.	29	41	35	47
Valtiovarainvaliokunta	24	38	29	29
Liikennevaliokunta	24	18	24	24
Hallintovaliokunta	18	24	35	35
Lakivaliokunta	18	29	35	47
Maa- ja metsätalousvaliokunta	18	12	18	18
Yhteensä	34	35	36	37

Lähde: Tilastokeskus, Naiset ja miehet Suomessa -taskutilastot 1998, 2000, 2003 ja 2005

Taulukko 8.
Naisten osuus (%) lakisääteisissä ministerivaliokunnissa 1998, 2000 ja 2003.

Valiokunta	1998	2000	2003
Raha-asiain valiokunta	14	33	20
Ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta	25	25	11
Taluspoliittinen ministerivaliokunta	11	44	56
EU-ministerivaliokunta	25	30	22

Lähde: Valtioneuvoston kanslia

Taulukko 9.
Naiset ministeriöiden korkeimmissa virkamiestehetävissä 2000, 2003 ja 2005.

	Kansliapäälliköt, valtiosihteerit		Alivaltiosihteerit		Osastopäälliköt, ylijohajat	
	Yhteensä	Naiset	Yhteensä	Naiset	Yhteensä	Naiset
2000	13	2	7	1	58	2
2003	13	2	7	–	54	2
2005	21	5	7	1	52	13

Lähde: Valtioneuvoston kanslia

Tasa-arvoon on vielä matkaa

Demokratian ihanne edellyttää myös, että kansalaisilla on tasavertaiset mahdollisuudet tulla edustetuksi päätöksenteossa paitsi vaalien kautta myös valtion korkeimpien virkojen haltijoina. Naisten toimiminen tällaisilla johtopaikoilla viestittää yleisemminkin yhteiskunnan tasa-arvoisuudesta ja valaa uskoa sukupuolten tasavertaiseen kohteluun. Naiset ovat kuitenkin vasta viimeisen vuosikymmenen aikana onnistuneet lisäämään edustustaan esimerkiksi kuntien ja maakuntien toimielimissä, suurelta osin tasa-arvolain edellyttämien kiintiöiden ansiosta. Sen sijaan esimerkiksi moniin keskeisiin eduskunnan ja hallituksen luottamusta- tai virkatehtäviin naisia on valittu kaiken kaikkiaan huomattavan harvoin (taulukot 7, 8 ja 9).

Tässä artikkelissa demokratiaa ja tasa-arvoa on tarkasteltu vain sukupuolinäkökulmasta. Kansalaisten tasavertainen edustus edellyttää luonnollisesti myös, että esimerkiksi erilaisilla etnisillä vähemmistöillä olisi tasavertaiset mahdollisuudet tulla edustetuksi päätöksenteossa tai että resurssit osallistua päätöksentekoon olisivat mahdollisimman tasavertaiset eri alueilla. Yhtä lailla on tärkeää, että kansalaisten edustus olisi tasavertaista myös muilla kuin poliittisen vallan sektoreilla, kuten keskusjärjestöjen tai korkeakoulujen ja yliopistojen johdossa sekä suuryritysten ja pörssiyritysten johdotehtävissä. □

Kirjoittaja on yliaktuaari Tilastokeskuksen Henkilötilastot-yksikössä.

Lähteet:

Grönlund, K., Paloheimo, H., Sundberg, J., Sänkiäho, R., Wass, H. (2005): Kiinnittyminen politiikkaan. Teoksessa Paloheimo, H. (toim.): Vaalit ja edustuksellinen demokratia Suomessa. WSOY.

Hellsten, V. (2000): Naiset ehdokkaina vuoden 2000 presidentinvaaleissa. Tilastokeskus: Presidentinvaalit 2000.

Kantola, J. (2005): Mykät, kuurot ja kadotetut. Sukupuolten välinen tasa-arvo Helsingin yliopiston valtio-opin laitoksella. Acta Politica 29.

Karvonen, L., Paloheimo, H. (2005): "Demokratian näkymiä Suomessa" Teoksessa Paloheimo, H. (toim.) Vaalit ja edustuksellinen demokratia Suomessa. WSOY.